A

XXVI

B

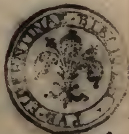

OCTAVII FERRARII
PALLAS
SVECICA.
PANEGYRICVS
CHRISTINÆ

Gothorum, Vandalorum, ac Suecorum Reginæ Imperium auſpicanti Dictus.

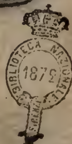
EDITIO TERTIA.

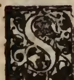

PATAVII, MDCLI.

Typis P. Frambotti Bibliop. *Sup. permiß.*

PANEGYRICVS.

I apud te, Deorum, hominumque consensu Imperij Insignia, totque Regnorum, ac prouinciarum sceptra capessentem, atque in summo rerum fastigio, omni magnæ fortunæ paratu circumdatam, de Te AVGVSTA, verba facere auderem, magnitudinem tuam, & ignorare, & violare viderer; quod tua, ac parentis decora, fatigatis omnium gentium ingenijs, atq; linguis, homo peregrinus exequi, nec ritè initiatus tractare hæc sacra non dubitarem. Quis enim ad tantæ Maiestatis fulgorem, speciemque Regibus ipsis verendam, fronteque, & oculis diuinitatis lumen erumpens, animo non consternetur, & concidat, & strepente bellico carmine, quod vterque Orbis audit, trepi-

dus, ac circumſpectans, non malit gratulantium turbę immixtus tacita gaudia peragere, quam in ipſo conatu deficere, ac ludibrium debere? Sed cum vno eodemque tempore ſingulari exemplo tam Regnorum quam Literarum regimen capeſſas, nec tam auro gemmiſque, quam inter victrices lauros ſerpente hedera, Regium capitis inſigne irradiet, atque vna ſubiectos tibi tot populos, & confugientes in ſinum tuum ex toto Orbe artes, ac diſciplinas ſub Imperium accipias: cum ſpes, & ratio ſtudiorum in te vna ſit, ſolaque triſtes Camęnas hac tempeſtate reſpexeris, ingrati profectò eſſemus, ne dicam impij, quicumq; literarum nomine cenſemur, ſi tuam hanc ſingularem ſapientiam, ingenij, ac literarum cultum, quantumcumque humana mens concipere poteſt, diuinam præterea in doctos viros propenſionem, ac liberalitatem ſi-

len-

lentio inuolueremus.

Et quamuis hoc ipso Musarum patrocinio, circa te flos Literatorum hac tempestate conspiciatur, ac celeberrima ingenia ex toto Orbe contracta tibi vni insudent, laudumque tuarum materiem prodant, nobis tamen in arcto gloriæ tuæ fauentibus, si non laudem, certè veniam, fore speramus, si ab vltima Italia per tantum maris, ac terrarum, transmittere isthuc vota, & publicis præconijs inserere obscuritatem nostram, cygnisque suauissimè canentibus interstrepere audemus. Nouum enim hoc Sidus, quod caliganti seculo studijs ac disciplinis propè intermortuis affulsit, ingenia, aut ipsa desperatione torpentia, aut inscitiæ, atque ignauiæ seruire coacta, asseruit, & erexit, vt qui Latinas literas ex ipso Latio profugas, & sub inhospito quondam cœlo non iam peregrinantes, sed in ipsa Regni pe-

netralia admissas, atque in animi tui Sacrarium acceptas, comitari non possunt, faustis ominibus, ac precationibus prosequantur. Ita volentibus fatis, vt quæ gens reliquas gentes recentibus adhuc trophæis, armorum gloria toties superasset, eadem, Te auspice, vindicatarum ab interitu literarum decus ferret, bellique, ac pacis sequestra duraturum seculis nomen daret, & acciperet.

In quo quidem sapientiæ tuæ, ac consilij vim propè diuinam numquam satis commendare possumus, quæ maximis bellis exhaustis, non Regno modo tuo, sed toti penè Europæ reddita pace, ac libertate, alterum isthic veluti literarum Regnum ponere, artesque, ac disciplinas in nouam coloniam transcribere omni ope adlaboras, Martisque manubias Musis confectas, non ingenij modo sponte in earum cultum effusa, sed quod præclare

re

re intelligas, tot fortia facta maiorum iacere in tenebris, nisi literarum lumine accendantur: nec ad populorum modo decus, sed incolumitatem pertinere, si gens belli studijs asperrima, vnaque toties deuictus Orbis, beneficio literarum intelligat, quibus artibus Imperium istud ex paruo maximum factum sit.

Gothorum quidem, & Vandalnrum, quorum tibi regimen Dij dederunt, res gestæ non admirationem modo, sed humanam quoque fidem exsuperant. Trophæa toto Orbe excitata, septemque collibus, atque ipsi demum Capitolio imposita, gentemque vnam Principi terrarum populo non suffecisse modo tot seculis, sed mutuis cladibus nobilitatam, demum de gentium omnium victore triumphasse vix audet credere posteritas. Gothos inquam, siue vetustiore vocabulo Getas, quos, vt grauissimi Scriptores prodiderunt,

neque lacessendos bello, neque tentandos Alexander dixerit, Pyrrhus exhorruerit, Cæsar consultò declinauerit, toties immensis viribus Romanis prouincijs superfusos, Thraciam, Illyricum, Macedoniam populatos, aut cladem, aut maximum semper terrorem, vltimumque discrimen Romano nomini intulisse. Tot Consulares, tot Principes interfectos, plures prope exercitus, quam legiones deletas, victrices Aquilas non semel fugatas, eosdem auro sæpius, quam ferro, Romano solo submotos, albentes ossibus campos, infecta victorijs maria, altos magnarum Vrbium cineres, rapta ab Orbis prædonibus spolia, laborat simul Annalium fides dum prodit, & minora vero comperiuntur. Quis enim adeo in vetere memoria peregrinatur, vt ignoret, gentem hanc ab Augusto, Orbis, ac patriæ victore decem legionibus oppugna-

tam, verius quam victam, vt sola superbum illum, pace terra marique parta, clausi Iani titulum obscurauerit. Nam paucos post annos, nobiliori Dacorum nomine Romanos fines ingressi, Oppium Sabinum cum toto exercitu interfecerunt: mox à Cornelio Fusco ægrè repressi, qui tamen vulturibus Dacis lanianda viscera præbuit: vt Traianus ipse dignus Romana magnitudine, dignus Dacis hostibus Imperator, tam longa expeditione, totque laboribus, ante vitæ, quam belli finem inueniret. Quis enim vnquam victos dicere ausit, qui à Caracalla tentati, ab Gordiano submoti, non multo post trecenta mortalium millia in solum Romanum, veluti diluuio irruerunt, vt tædio, ac desperatione contabesceret Philippus, Decius cladem, ac dedecus dissimulare cogeretur. Æterna Romani nominis labes, ac macula, ipsi for-

fortunæ numquam indulgendo defatigatæ erubescenda. Actum erat de tanta Imperij mole, Dijs ipsi inuidenda, nisi Gallus, & Galli filius iniquissimis conditionibus, non diu duraturam pacem mercati essent. Nam Gallieno per libidines pessundato, non iam Thracia, aut Illyrico, sed tota minore Asia peruastata, Claudij virtute, tot victoriarum torrens veluti obice repressus est, vt humanarum rerum vicissitudine gens, cuius terrore toties Romanum culmen nutauerat, patrio solo extorris, ac profuga, incertis sedibus ageretur. Nam dum totis Regni viribus alieno Imperio imminent, armaque, & fortunam Quiritium fatigant, res suas amisere, irrumpentibus in vacuas sedes Hunnis, vt quod olim gloriæ cupido, & succrescentis in immensum sobolis multitudo, nouas sedes quærere suadebat, nunc patrij soli glebæque egestas

ſtas, alienas terras ſibi proſpicere cogeret: cumque ſibi viam ferro, vt alias facere poſſent, quod recenter Chriſtianis ſacris imbuti eſſent, maluerunt precariò obtinere, quod olim à gladio impetrauerant. Ita à Valente in nouas ſedes inducti, auaritia, ac fraude legatorum, diutius Principis beneficio frui non potuerunt, indignisque modis vexati circumſpicere vires ſuas cœperunt, quodque iure tueri vetabantur, memorabili victoria, ipſo Valente cum totis copijs contrucidato, tenuerunt. Fuit deinde ſub Theodoſio ſiue pax, ſiue induciæ, vt demum occulta lege fatorum terrarum victrix, rerumque domina Vrbs, vtrumque Solem Imperio complexa, capta, ac direpta, rerum humanarum ſpectaculum præberet. Siquidem ſub Theodoſio gens bello inuicta non fidam modo pacem diu præſtitit, ſed longo Sacramento imbuta, ipſique Ro-

manæ

manæ magnitudini immixta, Romanis ducibus egregie Imperium tutata est, donec Theodosio extincto, ac lacerato Imperio, ipsorum ducum scelere, ac perfidia, qui rerum nouarum cupidine turbare cuncta, ac miscere nihil pensi habebant, vltrò ad prædam, vastasque spes, & in auctores casura discrimina solicitaretur.

Ita creato Alarico Rege, quo duce Romanæ gentis exitium fata moliebantur, adiectis sub Rhadagaso ducentis mortalium millibus, diuerso incessu Italiam aggressi, substitere paulum, Rhadagaso veluti indagine cincto, & quia ferro non poterat, fame absumpto. Cum Roma in manibus esset, Alaricus ingentis animi vir, & fraudis nescius, maluit Stiliconis perfidiam Cæsari aperire, quam dolo vincere, atque incredibili generositate imperium Honorio confirmare, quam habere. Ita impetratis in Gallia genti suę

sedi-

ſedibus, reducto exercitu, pacato agmine abibat, non hoſtium modo, ſed iræ, ac cupiditatis victor, donec nouo Stiliconis ſcelere lęſa patientia in furorem verteretur, daretque interim pietatis, ac religionis exemplum, quod poſteritas omnis admiraretur, niſi quæ non crederet. In abeuntes miſſus militum globus, admixta Iudęorum colluuie, non extremum modo agmen carpunt, ſed iam metantibus caſtra inuecti, cuncta cædibus miſcent. Forte ea dies Chriſto Domino ſacra feſto ritu celebrabatur, genſque non in oſtentationem pia, operum immunis feriabatur, diſcinctaque, & aris circumfuſa ſacris intererat, & cum maxime pro hoſtibus ſuis preces funderet, nihil mali metuens, repentina inuaſione, gladijs iugulo hærentibus, non illicò in aggreſſores ferrum expedit, ſed cunctabatur; quod nefas eſſe duceret, feſta, ſacraque

luce

luce humanum sanguinem fundere, cædibus gaudere, donec hostilis rabies intempestiuæ pietatis consultationem discuteret. Ita ad arma consternati ruptores fœderum, omnisque humani ac diuini iuris violatores infortunio mactant, Deumque testati, cuius feriæ, atque altaria ad scelus impijs placuissent, ad satietatem perfidiæ pœnas expetunt, itaque ac cæde calentes infestum agmen vertunt, ac reliquas copias fundunt, fugantque, nec multo post Vrbem Imperij Deumque sedem occupant, Arcemque illam cunctis gentibus adoratam, quam incensa Vrbe capere Galli non potuerant, tot cęsis exercitibus spectare Annibal timuerat, inuadunt, vna in arce toto orbe debellato.

Tantam Hercules victoriam sola pietate promeriti, alterum mox religionis exemplum edituri, plus admirationis apud posteros habiturum, quam fidei.

Quis

Quis enim Vrbem æternam à Gothis captam dicere ausit, in quam nullum captiuitatis exemplum editum est? Torpet hic mens tantarum rerum contemplatione obruta, nec satis verba expedit, quoties Regis Alarici edicta cogitat, quibus ante Vrbis ingressum milites vetuit vim liberis corporibus afferre, capitis pœnam interminatus, si quis eum qui ad templum Principis Apostolorum, aut Basilicas martyrum confugisset, cæderet, aut templa ipsa violaret. Quibus edictis nihil sanctius, nihil diuinius tota vetustas habuit: in quibus celebrandis viri sanctissimi facundiam, atque admirationem consumpsere. Et hos quisquam barbaros appellabit? Conferat nunc, si cui animus est, non dico aliarum Vrbium funera, ac diri fati exempla, quæ ætas nostra videt, quas velut concesso barbaræ feritatis iure, nemo captas credit, nisi sexus omnis, omnis ętas

infanda patiatur, nisi stupris cædes; cædibus incendia misceantur. Hoc belli ius inter Christianos appellatur. Sed conferat cum hoc facto ipsam Vrbem auorum memoria, non à Scythis, aut Massagetis expugnatam, animoque subiiciat, quæcumque talis fortuna recipit, quæcumque victrix libido, atque immanitas imperat: cæsos ante ora patrum liberos, aut aliquid morte grauius passos spectantibus maritis, ferre nurus coactas, quæ victoribus collibuissent, omnia postremo, quæ mens cogitare horret, & nos dicere tuto non possumus. Exigua tamen malorum pars, ac minima clades visa est, præut quo pacto, veluti indicto superis bello, ipsaque sacrorum Maiestate captiua, nullæ simplices cædes furiis illis placuere, nisi Sacerdotibus ad suas aras victimarum more mactatis, altus cruor rorantia Numinum ora, altariaque, & templa inundasset:
nullæ

nullæ pudoris, aut naturę iniuriæ, nisi in ipsis puluinaribus totæ Deorum oculis ingestæ: nullæ rapinæ, nisi queis Sacra legerentur, Diuorum patrimonio, e penetralibus egesto: nulla incendia, nisi quæ ex aris accensa, auratas trabes depasta, cæsos Pontifices funerarent: nullæ, nisi templorum ruinæ, quibus flagitia tumularentur, & Numina: nulla demum, nisi Sacrorum solitudo, populis, Superisque fugatis. Gothorum Rex, in ipsa Sacrorum sede parci Templis iubet, atque Vrbi quæ in Templa confugerat, milites (vt scias totius gentis, non vnius hominis eam laudem fuisse) non parcunt modò, sed sponte obuios, quos vel casus, vel stupor, vel pereuntis patriæ supremus aspectus tardauerat, in Templa inducunt, saluosque esse cogunt, vel inuitos.

Sed nimiæ fortassis audaciæ est ista

percensere, in quibus celebrandis maximum illud Christiani nominis lumen, & sanctioris sapientiæ decus summum desudauit, atque ab hoc memorando facinore Dei ciuitatem auspicatus est, imò propter hoc, vt illud quoque Gothis deberemus. Penè tanti fuit Romam perire, vt alia cœlestis ciuitas ab sacrorum ingeniorum Principe conderetur. Nemo eos libros sine quodam horrore, ac veneratione Gothici nominis legit, quibus Patrum ille grauissimus multo acumine, ac literarum amœnitate; hoc pietatis exĕplum, cui comparari non possit aliud, concelebrat, negatque tot bellis, quæ a primordio Orbem totum exercuere, aliquam Vrbem vmquam expugnatam, vt hostes parcerent ijs, qui se Deorum fidei commisissent, spemque salutis Templorum tutelæ mandassent, Romanosque ipsos Vrbium euersores, religio-

ligionis alioqui, prout dominationi expe-
diret, tenacissimos, vllis vmquam Sacris,
aut Templis hostilem furorem abstinuisse. Quare iure dubitari potest, plusne
Gothi tui bellica virtute, an vera religione præstiterint, vtraque Romanos superarunt, vltima seipsos quoque vicerant;
quamq; sancta, & inuiolabilis Templorum maiestas sit, primi documentum dedere, fortasse & postremi.

Hæc gentis tuæ decora, quoniam is exorsus est Orationis meæ, Annalibus condita, quî aut noscitarentur posteris, aut grata commemoratione recolerentur, nisi fida literarum memoria custodirentur? Et fortasse maiora etiam fuerunt, quã fama feruntur, futura vtique clariora, si parem rebus scriptorem nacta essent: sed haud magna olim apud vos ingenia prouenerunt, cum optimus quisque laudanda facere, quam scribere, sua ab alijs be-

nefacta celebrari, quam ipse aliorum narrare mallet. Ita quod penè singulare in glorię præmijs arbitror, res vestræ ab ipsis hostibus bona fide celebratę sunt, qui dum clades suas Annalibus inserunt, simul virtutem vestram, ac fortia facta commendant. Deinceps auspicijs tuis, AVGVSTA, bene facere Reipublicæ, & bene dicere pulchrum erit: magna ingenia ęternitati excolentur, scriptores, & auctores rerum gloria penè par sequetur, Suecica virtus non ab exteris tantum memorabitur, sed domesticis pręconijs inclarescet, vt iam historici vestri laudem fœnerare possint, atque ipsos hostes, cum libuerit, celebrare.

Sed vtcumq; magna ingenia in hanc spem adolescant, parati in secula scriptores, & dati, immortales animæ egregijs factis æternitatem spondeant, in hoc omnis facundia desudet: nemo tamen

vel

vel disertissimus, post centum & quadraginta octo Regum seriem, vel vnum Parentem tuum æquare dictis audebit, aut poterit. Quæ enim ingenij tanta vis, tantaque copia, vt res eius gestas perstringere, ac delibare, ne dicam verbis exornare, valeat? Quis audito tantum magni GVSTAVI nomine, quo nullum vnquam clarius in Orbe terrarum fuit, non trepidet, atq; animo linquatur, etiamsi speciem eius mitem sibi figuret, ponatque ante oculos faciem illam toto Orbe secũdam, oris ac corporis dignitatem, etiam hostibus laudatam, auream cæsariem lactea ceruice, genisque fusam, placidam luminum maiestatem, frontis honorem, si priuato contigisset, Imperio dignum, lacertos illos, ac toros, Imperatorium statum, gradumque, & cunctis agminibus supereminens celsæ proceritatis decus, & reliqua fortuita quidem, sed non

apud vulgus tantùm valida? Quid si pręliantis aspectum trepidè concipiat, concussam terribili motu cæsariem, non tam telorum, quam oculorum, ac minarum coniectum, & vel ante signa volitantem cogitet, vel inter confertissimos hostes, quacumque incederet, stragem, luctum, vastitiem inferentem? Cuius mens, aut cogitatio capere potest illud militaris disciplinæ, atque Imperatoriæ virtutis simulacrum, in quo omnia summa etiam hostium confessione fuerunt, quique, vt de altero Magno olim dictum est, plura bella confecit, quam alius vnquam legerit: illum ante Imperatorem, quam militem, extrema pueritia maximi exercitus ductorem, cum Moscis, cum Polonis, cum Danis victoriarum rudimenta ponentem, Germanicisque trophæis Sarmatica Lauru proludentem, non pręlio, non acie victum, non stipendijs, sed trium-
phis

phis emeritum? Quis, si poetarum more loqui licet, Martem hunc Vrbicapum, arcium euersorem, ingenti lorica tectum, puluere, ac cruore conspersū, solo quandoque nomine, soloque aspectu armatas acies fugantem, dignè scripserit? Quis belli hoc fulmen, quod vno momento Orbem concussit, perterruit, obstantia perfregit, abscessit? An quisquam titulos omnes, ac triumphos nuncupare, victoriasque numerare ausit, quas ille plures, quam annos, ne dicam menses, numerabat? quas autem, Numinum fidem, victorias? Non de imbelli, ac fugitiuo hoste, non de discinctis Afris, aut seminudo Persa, non de subitarijs copijs, ac collectitia manu, non de tumultuario exercitu: sed de potentissimis, ac bellicosissimis populis, sed de gente, omnium fortissima, ac pugnacissima, quæ Romanis Aquilis imperuia toties

triumphata, nunquam victa, Romanis toties ſignis, ac faſcibus inſultauit: ſed de maximis, atque inſtructiſſimis copijs: ſed de florentiſſimo veteranorum exercitu, tū maxime fixis in media Heſperia trophæis, victricia arma per Orbem ferente, cuius manipulares, & virtute, & ſtipendiorum numero ductare legiones poterant, cuius non vnus Imperator bellando ſenex factus, & longo fortunæ fauore, victorijs defatigatus, inter decora numerare potuit, hocque fati ſolatium tulit, quod Sueco vincente cecidiſſet.

Quas victorias, non ipſius modo auſpicijs, ac conſilio, ſed ductu manuque partas nullæ vmquam literæ ſilebunt: quarum victoriarum non ſpem ſolum, ſed fiduciam ſemper miles eius in certamen detulit, vſque ad certamen illud, quod illi mortalium operum ſupremum fuit. Nā & ante ſatis prouiſum erat ne vincerentur,

tur, & in ipſo diſcrimine victoriæ omen, atque inſtrumentum Imperator erat, magnæ animę penè vſq; ad reprehenſionem prodigus, in prima ſemper acie princeps pugnam capeſſens, vltimus conſerto prę-lio excedens, vitaque repletus, & gloria, paratus donare Dijs, quod ſupererat. Arguant vt libet, cunctatores, & cauti hanc in Imperatore ſui vilitatem, Duceſque ſuos præliorum aduerſis ſubducant, nec modo extra teli iactum, ſed extra ſolem ac puluerem tectorum vmbraculis deſtituant, vnus contemtus hic mortis, cuius horam nemo in pace produxit, nemo prę-uenit in prælio, GVSTAVO tot Vrbes natura, atq; opere munitiſſimas aperuit, tot gentes ferociſſimas ſubiecit, tot laureas peperit. Non enim exemplum modò milites ad pugnam accendit, ſed deſiderio tam chari capitis penè in furorem conuertit, vt ſui immemores, oppoſitu

corpo-

corporum, ac nudo latere eum tegerent, cuius ſpiritu vniuerſorum ſalus trahebatur, qui toties ſe pro exercitu deuouebat: quot in acie mucrones ſtringebantur, quot ſpargebantur ignis ac ferri miſſilia, ſequi maxime beatos fore putarent, ſi ſub teſte tanto, ac laudatore ſpiritum profunderent, atque vitam ſibi, Imperatori mortem approbarent, cum is pro ſingulis lethum laceſſeret, pro quo omnes præliabantur. Nam quot ille inuicem ſeruauit, quot ciuicas priuatus meruiſſet, à populis, quoſcumque adijt, gramineam promeritus, ab reliquo etiam Orbe accepturus, niſi fatorum ſcelere in ipſo procinctu terris ſubductus fuiſſet?

Hæc illi flagrantiſſima militum ſtudia conciliarunt, non vulgata illa reliquis quoque magnis Ducibus vſurpata. Cultus, habituſque haud multum à priuato abhorrens, vt niſi frontis, atque oculorum honos,

honos, quo mortales omnes anteiuit, Regem proderet, latere poſſet inter milites ſuos. Fortuitus ac militaris cibus, breues ſomni, non ſilentio, aut molli thoro captati, ſed vbicumque naturæ neceſſitas, nudo ceſpite cœlo opertum Imperatoriũ corpus reclinaſſet. In agmine, in itinere, inter cuſtodias, ſtationeſque, in tentorijs, ac contubernijs, curando, aut exercendo corpore immixtus, ſibi, ac prælio exercitum firmans: incorrupta vbique maieſtate, incertum, charus magis militibus, an venerãdus. Hoc inexorabili diſciplinę ſeueritate profecerat, quam à ſe primo exigebat, vt nullus ea tempeſtate meliore, atq; innocentiore exercitu vteretur, quem ſolus continere nouerat, cum ſe prius contineret: cuius diſciplinæ firmamento, immenſas hoſtium copias ſæpe parua manu deleuit, cum non ſolum aduerſus homines, ſed contra naturæ ipſius vim, ac tem-

peſta-

peſtatum ſæuitiam, cœlique minas depugnaret. Poſteri ne credent, cum tot hodie ſuperſint, qui interfuerunt, ſub ipſa Arcto, media hieme bellatum eſſe, per niues prope cœlo immixtas, per ſolidata gelu ingētium fluminum terga portatum exercitum, æterna glacie obrutis campis traductas copias, atque in ea regione, in qua non tectis, ac pellibus, ſed luculento camino, atque hypocauſtis ægrè hiems ſubmouetur, non copias modò, ineunte Ianuario ex hibernis eductas, armaque tractata, ſed, quod incredibile eſt, ſeculiſque omnibus inauditum, ac ſupra omnē humanæ fragilitatis fidem, cum pecora, ac iumēta torrida frigore præſepibus clauderentur, cum feræ ipſæ, ac muta animantia, niuibus congenita, ſpelæis, atq; antris deliteſcerent, ſaxa gelu finderentur, rupeſque diſſilirent, diu ſine tabernaculis, ſine tentorijs ſtridente Aquilone

exer-

exercitum pernoctasse, priusq; naturam ipsam, cœlumque, & elementa, quam hostes superasse? Cum interim nulla in castris seditio, nulla desperatio in vultu cuiusquam emineret; non gemitus, non murmur vllum audiretur: cùm Imperator ipse conto innixus, concretarum aquarum vellus, procellas, ac nimbos stillante cæsarie, atque impexa barba excuteret, pedesque agmen præcedens, irato Ioui, atque horrendo tumultu ruenti cœlo obniteretur. Cum interim gelu rigentem exercitum, ac pruinis obrutum, & cum liquescentis niuis labe tota die luctatum, appetente nocte, non quies, non tecta, aut fomenta manerent, non epulæ, merique haustus labentem spiritum reuocarent, sed eodem frigore penè lapideus panis, sed interdum aqua regelanda, vt potari posset, sed quęrenda sub niuibus, atque alte aperienda tellus, quę cubile

prçberet. An quidquam inacceſſum, quidquam clauſum, atque impenetrabile his hominibus eſſe poterat, qui ſe homines eſſe, hoc eſt carne, ac neruis compactos obliuiſci poterant, niſi pluſquam Spartana nobilitate tot cruciatuum ſenſu hæc illis non tolerabilia modò, ſed dulcia quoque virtus effeciſſet? Hæc omnibus mortalitatis incommodis ac peſtibus maior tolerantia, atq; aduerſus quidquid terribile natura habet, indomita, obſtinata fides, Germaniam ingentibus exercitibus, validiſſimis oppidis munitam, nec Alpibus tantum vallatam, fluuiiſque diſſeptam, ſed ſuo armatam ſidere, ſua pugnantem hieme aperuit, mileſque inedia, algu, vigilijs inuictus, Arctoas gentes ſuo frigore debellauit.

Qua militari diſciplina, & diſciplinæ magiſtra paupertate effectum eſt, vt longa laborum aſſuetudine, non frigus modo,

do, atque inediam milites facilius tolerarent, ac fortiùs, ſed opum, ac voluptatum rudes, nihil appeterent, pręter mortem, quam honeſtam vitæ inopi, atque ærumnoſæ anteferebant: quaque tot mala, atq; incommoda effugere properabant: hinc pereundi, fatiſque manum inijciendi dulcedo, impetuſque ruendi in ferrum, leuiſque ſemper animarum iactura. Et cùm hoſtis abditus hibernis ſegne otium terreret, ſolisque hoſpitibus metuendus, hiemem, quam longa eſt, luxu, ac rapinis foueret, prædæque, ac ſcortis implicitus, cunctatior ad pugnam, tot vitæ pretijs, ac blandimentis quotidie fieret, mortemque ac vulnera reformidaret, Suecum militem voluptatibus inſuetum, cupidine intactũ, anni, cœlique iniurijs dies, noctesq; expoſitum, naturæ deſideria parce, ac maligne ſedantem, nemo iratum, niſi armatę acies ſenſere; cumque in hoſtili ſolo nuſquam

quam incolis grauis, modesto ac pacato agmine incederet, nec manus tantum, oculos, sed cupiditates cohiberet, annona pretio pararetur, vltro à populis inuitabatur, qui sociorum hiberna, non hiemis, sed auaritiæ, sed libidinum perfugia, nullis rapinis expleta, nullis stupris satiata, hostili incessu posthabebant, & cruentam pacem vel bello bene mutabant.

Iam vero in semper bellatore quis pacis artes, illasque ex ciuilibus, ac militaribus mixtas mente assequi, ne dicam oratione complecti queat? Vigorem illum, celeritatemque igne quodam volucrem, inusitatam, inauditamque clementiam, mansuetudinem in victos, in omnes liberalitatem, literarum cultum plusquam Regium, dicendi copiam, ac grauitatem: quæ tibi reliquit ex asse. Itaque aut tu sola, AVGVSTA, laudare parentem potes, aut nullus.

nullus. Non enim optimarum modo artium, ac ſtudiorum fautrix, & propagatrix es, ſed in hoc ſexu in ſummo rerum culmine, tam vaſti Imperij mole, tam lata terrarum, ac maris ditione, mira ingenij fœcunditate, ac ſublimitate capaci, omnium quę cœlo continentur, tantum literis, atque omni ſtudiorum varietate profeciſti, vt rite atque ex æquo ferre laudibus patrem poſſis, ipſa a nullo ſatis vnquam laudari. Magni genitoris non imago ſolùm, ac mens, ſed humani Iouis vertice edita Virago, caſſide, ac framea hoſtibus metuenda, paternis trophęis extremam manum impoſuiſti, ac liberato Orbe, poſtquam pacem gentibus etiam inuitis dediſti, conſtituto Imperio, ad pacis ſtudia conuerſa, excogitasti, quo modo non patrem tantum referres, ſed ingentium rerum fulgorem adęquares, ac vinceres, & beata quadam dicendi co-

pia, atque vbertate, GVSTAVI memoriam in vltimas vſque terras porrigeres, vt quò victricia illius ſigna non perueniſſent ſcriptorum tuorum gloria penetraret, & ſi quando monumentis ejus ſuprema dies immineret, ingenij tui vi ab obliuione vindicarentur. Tu igitur penè ſola, digne patrem celebrare potes; te quis audeat? Tanta quidem nominis tui Maieſtas, ac virtutis veneratio eſt; vt nihil laudibus tuis cuiuſquam oratione accedere poſſit, cupiſque ipſa in primis bene facere, quam audire. Reipublicæ tamen literariæ, ſeculi, & omnium qui literas colimus, ipſiusque poſteritatis intereſt, vt ingentia tua in artes, ac diſciplinas merita quomodocumque poſteris prodantur, etiamſi nullum inde tibi glorię incrementum prouenire poſſit: cùm grati animi cauſa, quem ſatis eſt etiam Dijs ipſis indicare, tùm incitamento Regibus, ac Principibus

bus, quibus tu hic in parte vix vllam laudem reliquisti, si quando iacentes literas, ac destitutas respiciant, & prouectis studijs, sibi famæ securitatem in posterum prospiciant.

Neque metus est, ne à me quidquam dari auribus tuis credatur, recepto iam more summis capitibus assentandi; siue necessitate, postquam metus, atq; ærumnæ penè hanc arcem prostituere; siue ambitione, clausis fermè auribus adstrependo, pari apud dominantes literarum ac gloriæ neglectu. Nos enim quo simplicius, eo verius ea leuiter percurrimus, quæ in ore famæ, in publica luce, in humani generis conspectu, in oculis gentium, attonitis omnibus, & vix sibi credentibus aguntur. Res tuas cuncti mortales nouere, non ea modo, quæ in excelso ætatem degentibus latere non possunt, sed etiam quæ intra parietes, ac veluti in

ipsis adytis, quando in te ipsam recedis, ac deposita tantisper tantæ fortunæ mole, tibi ac Musis meditaris, foras erumpunt, & sese strenuè vindicant. Et nos in disiunctissimis terris degētes, interfuso Oceano, iugisque montium dissociatos, nulla necessitas, aut pretium ad dicendū compellit, atque in hac sede libertatis toto Orbe profugæ, animus sui iuris, omniq; ambitu vacuus, non nisi ingentium facinorum admirationi obstrictus est, solamque audaciȩ culpam hoc vno deprecatur, quod tecum de communibus studiis, non cum fortuna tua loquitur. Itaque vel inuitȩ ibi laudes tuæ etiam ab ignotis audiendȩ sunt, quas alioqui nobis silentibus gratulabundus Orbis tibi ingerit; atque à pudore tuo impetrandum est, vt fama tui innocenter fruaris; nobisque prouidendum, non tam quid nos dicere deceat, quam quid aures tuæ patiantur, qui

tametsi multa magnaque diximus, eadem de alio dici non posse profitemur.

Ingens profecto laus, & cum paucis comparanda, studiorum laboribus, ac literarum commendatione parta: sed ætas tua, sed sexus, sed fastigium eam admirabiliorem omnique humana fide maiorem reddunt. Hoc iuuentę flore, tot in literis progressus dedisti, vt viros exacta per literas ætate prouocare possis: summa pręterea rerum omnium potestate, ac licentia eas tibi in studijs vigilias, ac contentiones indixisti, quasi iis ad struendam tibi fortunam opus esset: ipsas quoque naturæ leges, ac sexus imbecillitatem supergressa, tanto virorum laudes excessisti, quanto admirabilior semper in muliere virtus visa est. Magnum est, penè ab infantia literis innutriri, Musarum lac ab vbere haurire, scripta pro crepundijs tra-

ctare, nullam dulciorem nęniam Vatum carminibus habere: sæpius de Magistri, quam de nutricis collo pendere, reptare per libros, Latina verba balbutire. Magnum, pueritiam non alio ludo, quam literario exercere, adolescentiam inter magnę fortunę, ac literarum meditamenta partiri, à Præceptore in Curiam, viuidam indolem Patrum oculis ingerere; publicas curas studiorum amœnitate temperare, in cubiculo dictata accipere, in Senatu scribere, illic audire, hic loqui, Magistrorum dicto audientem esse, Principibus imperaturam. Magnum quidem: sed & alij occurrent fortasse non pauci, queis pręcox ingenium, & festinata indole ante annos disciplinarum capax natura benignior indulsit.

Mulieres omnes intempestiua, ne dicam inuida virorum censura, non modò publicis muneribus arcuit, sed veluti ex-

extra naturam proiectas, à gubernaculis Ciuitatum, atque ab omni doctrina exclusit, ac repulit, pensisque, & quasillo addictas in Gynecæum quasi in ergastulum detrusit, ac compegit. Vt non effugerint olim Romanę satyrę aculeos Matronę, quę literis deditę essent intempérantius, quasi fugerent à sexu, virorumq; tam studia imitarentur, quam vitia: quę historias omnes euoluerent, quę in libris intelligerent omnia. Cum natura suos fines, ac modos vtrique sexui statuisse videatur: vt quemadmodum literas, atque arma viris tractare, ita colum, ac telam curę fœminis esse, ius fasque esset. Itaq; cum ijs viris male actum putarunt, quibus erudita matrimonia contigissent, cum se nulla satis formosam crederet, nisi quę de Romana Gręcula facta esset, non artem modò Palęmonis vsque in mariti contumeliam edocta, sed siderali scien-

tia, arcanisq; fatorum imbuta impensius quam necesse esset probę. Quam sexus iniuriam, atroxque & iniquum iudicium, tot castissimis, ac fortissimis exemplis vetus, ac recens ętas rescidit, & vel tu sola, AVGVSTA, antiquis Sabinis pręferenda, quę virilibus curis, & studiorum sanctitate omnia fœminarum vitia exuisti, satis superq; abrogasti. Nam referre hic, quemadmodum ęquitate, & clementia, reliquisque regnandi artibus, breui effeceris, vt Patris memoria in te minimum momentum ad conciliandum populorum fauorem fuerit, vtque minime desiderabile virorum imperium reddideris, esset iniuria tantæ maiestatis.

Sit igitur quàm legitimum, tàm rarum atque admirabile in hoc sexu, doctrinæ & eruditionis exemplum, callere literas omnes, ac reconditas artes, nullius scientiæ expertem esse, omnium penè gentium

linguis

linguis loqui, Latina promtius, quam materna vti, Græcæ diſcendæ tædium æquo animo vorare, ſcribendi lepore, ac venuſtate aſſurgere, viroſque, qui hoc vnum tota vita egerunt, in contentionem vocare, nec tam laudanda facere, quam ſcribere: carmen ſani coloris fundere, gentium mores, Principum ingenia, locorum ſitus cognitos habere: de abditis rerum cauſis grauiter, de Republica ſapienter diſputare, Imperij leges, arcana Dominationum non tantum in Senatu expendere, caſtitate, ac manſuetudine cum fœminis, ingenio, atque eloquentia, cum viris decertare. Sed non vna laudandarum artium ſtudio, memoriam apud poſteros merita & olim reperta eſt, & nunc in Belgio ſexum, & ſeculum virgo priuata nobilitat, capaci ingenio ſcientiarum orbem complexa, vſque in certamen ſummorum virorum, eorumdem præco-

nio

nio nobilitata.

Quare illud iure maximum videri potest, & penè sine exemplo, quod Regia fortuna, ac Dijs proxima potestate, non literis modo aures, ac patrocinium commodaueris, sed iis penitus addicta, pari cura eas, atque Imperium complectare, vt penè incertum sit, plusne populos tuos ames, an studia: hæc certe pluris quam salutem facias, quam tot laboribus, ac vigilijs sæpe in discrimen adducis. Non defuere tamen aliquando Reges, qui aut studia fouerent, aut Sceptris, & Solio literarum fulgorem circumfunderent: pauci illi quidem, hoc ipso magis laudandi, quando magna olim Regnantium pars, fugatis, aut interfectis viris doctis, ipsam exscindere sapientiam optauere. Scilicet, cum laudanda facere desijssent, etiam laudum instrumenta consumpserunt, omni posteritatis memoriæ, ne secus facta

cta noſcitarentur, infenſi, nequicquam intercepto ſcribendi, ac loquendi commercio: cum hæc vis, quæ premit, ingenia, exſerat, obſcurique interdum viri, & vmbratici, ſupremas Poteſtates apud poſteritatem in ius vocent, ferantque ipſi ſententiam, validam, & duraturam. Itaque mitiores alij, quod non literas penitus tollerent, ſed ſcholarum ergaſtulis ſqualere paterentur, imputarunt; cum non Reges modo, ſed Regum mancipia, ſed hominum mendicabula, ſed ipſa ſeruiens nobilitas magnæ fortunę argumentum putet literas ignorare. Vt olim, (nā quid hodie fiat quærere, priuato illicitum eſt, atque intutum,) ſi vnus aut alter vel amorem ſtudiorum ſimularet, vel inter otij oblectamenta eruditionem admitteret, vel bona fide literis facilem animum, atque aurem accommodaret, maius portentum viſum ſit, quam ſi terra mouiſſet,

aut

aut de cœlo lapidatum esset, & quęcumque maioribus hostijs expiabantur.

Tam priuatę igitur mulieres multa doctrina excultæ, quam viri Principes fuere, qui bonis artibus, aut propitii, aut non infensi vixere. Sed Regina Virgo, quæ primęuo ætatis flore, iustius viris, ac fortius Imperium in viros exerceat; quæ non studia modo magnifice prouehat, sed inter regnandi instrumenta, inter oblectamenta vitæ interioris adsciscat, atque omni eruditione exsuperet viros, non alia quam tu, AVGVSTA, in tota antiquitate occurrit, eademque vnicum, ac singulare omnium seculorum exemplum viuis. Non enim imperitantium more doctrinam ostentas, aut simulas, sed seuera lege proficiens, toto pectore in studia exarsisti, & cum Regia Fortuna aliud suadere, ætas & sexus excusare posset, tam pertinaci contentione, totquę laboribus

incu-

incubuiſti, vt quantum Pater dura, & antiqua militia Reges omnes, ac Duces ſuperauit, tu in opere literario, atque erudito puluere, etiam priuatos, quibus ea ſola cura eſt, longe poſt te reliqueris. Nam ſi quis immenſas Imperij vires, & incipiente iuuenta cuncta regendi onus animo reputet, vix fieri poſſe putet, vt vacauerit aliquando tibi libros aſpicere: contra, qui ſapientiam tuam, qui eloquentiam, qui ſtudium antiquitatis, qui promptum ad omnia ingenium, ac veluti in numerato cogitauerit, credere cogatur, te in literis conſenuiſſe, vixque ſuperare tempus potuiſſe, quo Regni curis, ac populorum alloquio vacares.

Et licet in altitudinem ſtudiorum condita in receſſu Muſis opereris, laboreſque tuos veluti ſipario vulgi oculis ſubducas, latere tamen non potes: nam exercitati vultus maieſtas, & virginali rubori eruditus

tus pallor infusus, virtutis tinctura, ac vigilatis noctibus, iuuentæ flos languens, lapsæque genæ produnt secreta Musarum, ac noctium. Nam cum totos fere dies dare te populis soleas, in Senatu quotidie rerum maximarum consilia in serũ extendas, tot Regum, ac populorum legationibus conueniaris, de bello ac pace deliberes, tot fidissimis, ac fortissimis exercitibus, tot classibus prospicias: non arx, non oppidum sedulitatem tuam effugiat: labentem morum disciplinam repares, nouisque legibus vincias, constituendis iudicijs, comprimendæ libidini, propagandæ soboli incumbas; nil tibi iam reliquum est, quam vt noctem studijs vindices, ac tenebras partiaris; cadentes oculos in opere contineas, & somnum cum valetudine computes: atque vt magnus olim Orator fabris inuidebat, quorum antelucana opera vinceretur, sic tu AVGVSTA,

GVSTA, haud secus ac materfamilias paupercula, quæ vitam colo tolerat, lucem anteuertit, noctemque operi addens, lumen ad exiguum lucubrantes ancillas penso exercet, intempesta nocte corpus puluinari deripis, & tota stertente Aula, cum pro omnibus excubes, affixa pluteo, Mineruæ peruigilium colis: & vel sola cum eruditis mortuis versaris, vel sapientiæ Magistros adhibes, quos interdum vigilare cogis inuitos: & cum alij studiorum defatigationem ludo, aut quiete remittant, tu ab Imperij curis ad literas tanquam in portum diuertis: nec tam cessatione laboris, quam mutatione leuaris, numquam minus otiosa, quam cum ferias resides, tunc etiam posteritatis negotio intenta. Hic tu seria frontis explicas, hic inter libros sapientissimè renides, hic castos iocos, salesque innocuos, salua maiestate admittis.

Sunt

Sunt quędam ipſis Regibus lenimenta laborum, curarumque laxamenta, ſimul & rei militaris ſimulacra, venatu ſaltus agitare, indagine ſiluas cingere, ferarum cęde gaudere. Hoc tibi quandoque otiū, quo neſcio, an aliud laborioſius ſit, AVGVSTA, indulges, vt etiam eò magnum Parentem ęmuleris: ſed ita venationem exerces, vt interim nobiliori capturę intenta ſis, & ſic Dictynnam ſequeris, vt nuſquam à Minerua recedas. Nam poſtquam diſpoſitæ plagæ, poſtquam multo latratu nemora ſonuere, dum feræ morantur, tu reclinis in gramine, cubito innixa, per amœna Muſarum vireta animo ſpaciaris, præſtò ſunt ſtylus, & pugillares, vt quod olim ille Conſularis Principum laudator, ſi præda vacuas manus, ſaltem plenas ceras domum reportes. Exſonat interim nemus, & multo clamore ſubſeſſa erumpit, agricolis, ac canibus formida-

ta

ta bellua: eam tu venabulo ſubſiſtis intrepida, ſeque vltro morti ambitioſe offerentem manu tua dignaris. Non ſemel differs id gaudium, paterisque facilius e manu prędam, quam librum elabi, tuiſque negotium id mandas, credo vt ſic aſſueſcas, & hanc quoq; voluptatem, quam tibi ex omnibus reliquiſti vnam, nouiſſime exuas, & omnia vitæ blandimenta literis poſthabeas.

Vereor vt hoc quod dicam non perinde intelligi poſſit, atque ipſe cogitans ſentio; trepide tamen, atque hęſitabundus dicam. Etiam legitimas tædas hactenus tibi interdixiſti, votiſque populorum, ac penè conuitio optatos Hymenæos, tot vota Regum, quibus poſteros debes, iura ſanguinis, ſpem ſucceſſionis, dulce Matris nomen, & futuros Reges aſpernata, nonniſi Pierides puellas in caſtiſſimum cubile tuum induxiſti, vt ſeruatum in

omne æuum virginitatis decus ferres, & ne legitimis quidem amplexibus, atque educatione liberum, nouisque curis, & gaudijs à susceptis semel studijs auocareris; parata etiam Sceptrum ipsum, ac Diadema donare Musis, si tam salui sine te esse possent populi, quam tu priuata. Immo quantum inte est, iam Regnum donasti, cum maximo Principi Imperium, quam te ipsam tradere maluisti. Vt nobile ingenij tui commentum, non sine quodam gaudij impetu recolam. Nam cum Princeps ille, de quo dicebam, idéque Imperator fortissimus, Regia stirpe, ac forma, & propinqua cognatione, solus tot Regum procatu dignus, coniugii tui spem visus non improbe fouere, chorearum licentia, ac festo saltatu amores suos, castumque Cupidinem, non vna imagine, velut in scenam produxisset, illicò, etiam in re ludicra minime studiorum

rum oblita, lepido, ſed erudito argumento luſiſti, cum victum Muſarum manu Cupidinem, ſolutum arcum, fractas ſagittas, extinctas faces, amantis, Aulæque oculis ſubjiceres. Sed hæc quorſum euadant Dijs Regni prȩſidibus curȩ erunt: nobis in ea audacius inquirere religio eſt.

Et mirabitur quiſquam, aut in oſtentationem Regiȩ magnificentiȩ factum putabit, vt in toto Orbe nullus iam ſit literarum, ac monumentorum fama conſpicuus, qui in comitatu tuo non conſpiciatur, qui non aut ſponte tibi ſacramentum dixerit, aut ampliſſimis tuis præmijs in tantam fortunam non ſit euocatus? Ex omnibus Academijs, ex omni doctorum cœtu, ex omni penè terrarum angulo Aulam tuam, nouum hac tempeſtate Prytaneum celebrant: nulliſque rei familiaris incommodis, aut curis auocati, optima fide immortalitatem negotiantur. Scili-

cet ingenia tam fouere, quam ęstimare nouisti, suisque momentis expendere: & ideo foues, quia iudicasti. Nullo cognitore, aut suffragatore tibi innotescunt, ante ibi expetiti, quam se cognitos ne sperare quidem auderent. Quantus Dij Deęque eorum stupor, & infelicitas, quorum laudes si Latina oratione prodantur, metuere possunt, ne sibi inscitia, ne socordia obiectetur. Tu parcè, ac modestè laudibus tuis frueris, ad quas intelligendas non est tibi opus interprete, quæ si doctos non inuenisses, tamen facere poteras. Nec vnus modo, aut alter solo ingenij censu Aulæ Principibus adnumeratur, auideq; exterorum oculis quæritur, sed circa te doctorum populus est: dumque literas, ac disciplinas per Orbem proseminas, ingenijs Orbem spoliasti, vt facilius sit in tanto seruientium grege eruditum, quam hominem inuenire. Nullus tamen nume-

rum

rum facit, cum quilibet horum ſolus, vel aliam Regiam nobilitare poſſit. Viri in omni doctrinarum genere ſummi, capita libros omnes, ac ſcientias peruagata, exoticarum linguarum, totiuſque antiquitatis peritia, duraturiſque æternùm monumentis ſeculo maiores, qui olim nominabuntur, nunc intelliguntur; vt iam vel ex ſola familia quanta ſis æſtimari poſſis. Hos tu alloquio, & obuia etiam ignotis comitate tibi obſtringis, opimis congiarijs ditas, labore prouocas, æmulatu accendis, & ad bene de poſteritate merendum inflammas: deniq; ſcribendi exemplum, & materiam ſuppeditas. Iure igitur tanto ingeniorum prouentu, totque literarum Heroibus, nouis iſtis Athenis, nouum Peplum tibi ſanctiori Mineruæ contexi poteſt, quod Panathenaicis tuis præferatur. Nos his Sacris ſilentium pręſtabimus. Et cum nobiliore hac pompa

Germa-

Germani, Galli, Bataui, Angli, & ſi non faſtidis Itali laudibus tuis defatigentur, diuerſiſque linguis, ac diſſono plauſu nomen tuum ad ſidera vocent, vox tamen populorum ſonat vna, qua SVECICA PALLAS, Muſarum decima, Regnantium prima, Guſtaui Soboles, Patriæ Senatus, ac Caſtrorum Mater, literarum, ac diſciplinarum certiſſima Salus, ac miraculum prædicaris. Dixi.

